

Vehkaleivästä prosenttiperiaatteeseen: Suomen Kirjailijaliitto

Suomen Kirjailijaliiton perustamiskokous pidettiin Aleksis Kiven päivänä 10. lokakuuta 1897. Liitolle määriteltiin tuolloin neljä keskeistä tehtävää: toimia suomenkielisten kirjailijoiden yhdyssiteenä, vaikuttaa suomalaisen kaunokirjallisuuden kehittämiseen, valvoa kirjailijoiden etuja ja pyrkiä edistämään kaunokirjallisuuden menekkiä.

Näistä 123 vuotta sitten asetetuista tehtävistä Suomen Kirjailijaliitto pitää yhä kiinni. Kirjallisuuden kehittäminen ja menekin edistäminen ovat nykyisissä säännöissä sulautuneet yleisluontoisemmaksi kirjallisuuden edistämiseksi, mutta keskeinen ajatus on säilynyt. Suomenkielisten kaunokirjailijoiden oma järjestö vahvistaa ja edistää sanataidetta ja sen tekijöiden asemaa.

Kun liittoa perustettiin, suomenkielistä kaunokirjallisuutta oli kirjoitettu vasta muutamien vuosikymmenen ajan. Tekijöitä oli vähän ja tukea niukasti. Minna Canth vertasi suomalaisen kirjailijan työtä pellon raivaamiseen kylmään korpeen ja kirjailijan laihaa leipää katovuosien vehkaleipään.

1800-luvun lopussa Suomi oli osa Venäjän valtakuntaa, autonominen suuriruhtinaskunta, jossa kielelliset ja muut oikeudet määräytyivät keisarivallan kulloistenkin päätösten mukaan. Suomen Kirjailijaliitolle luotiin perustamisesta lähtien vahva kieli-identiteetti; se oli nimenomaan suomen kielellä kirjoittavien kirjailijoiden yhdysside. Perustamisajan poliittisessa tilanteessa ratkaisulla turvattiin pienen ryhmän oikeuksia.

Maailmassa on edelleen hyvin vähän suomen kielellä kirjoittavia kirjailijoita, vaikka alkuaikojen yhdeksästä perustajajäsenestä Kirjailijaliiton jäsenmäärä on kasvanut ja on nyt yli 800. Suomen kieltä taitava lukijakunta on yhä pieni ja markkinat kapeat. Kirjailija Pietari Päivärinta piti vuoden 1891 valtiopäivillä tulisen puheen kirjailijoiden puolesta. Hän korosti, että pieni kansa tarvitsi kirjallisuutta identiteettinsä rakennuspuiksi ja että kaikista taiteenlajeista juuri kirjallisuus tavoitti kaikki kansankerrokset levitessään huokeina kirjasina kaukasiinkin salotölleihin. Musiikista, kuvataiteesta ja draamasta pääsivät nauttimaan vain varakkaimmat. Valtion piti siksi käsittää, että kirjallisuuden tuli saada osansa taiteelle maksettavasta tuesta.

Vaikka 1800-luvun lopun kansallisen retoriikan ajoista on tultu toisenlaisen identiteettipolitiikan aikoihin, yksi puheenaihe on pysynyt samana: kirjailijan kapea leipä. Painetun kirjan myynnin laskua on jatkunut jo vuosien ajan, eivätkä ääni- ja sähkökirjoista saatavat tulot ainakaan vielä korvaa menetyksiä.

Kirjailijaliiton tuoreimman tulotutkimuksen (2018) mukaan kirjailijoiden mediaaniansio kaunokirjallisesta työstä on 2294 euroa vuodessa. Kun otetaan mukaan apurahoitus, palkinnot ja muut kirjailijantyöhön liittyvät työt alan työt, mediaaniksi saadaan vuodessa 11 000 euroa. Päätoimisen kirjailijan on välttämätöntä ahkeroida monella alalla: opettaa, esiintyä kirjallisissa tilaisuuksissa, kirjoittaa artikkeleita ja kolumneja. Apurahat antavat mahdollisuuden keskittyä kaunokirjalliseen työhön – yksi Kirjailijaliiton keskeisistä tehtävistä onkin pyrkiä vaikuttamaan apurahapolitiikkaan siten, että yhä useamman ammattilaisen työrauha ja toimeentulo turvattaisiin.

Sosiaaliturva elämän eri vaiheissa jää kirjailijoilla heikoksi, ja eläkkeitä karttuu vähän. Sama tilanne on muillakin itsensä työllistäjillä. Kirjailijaliiton erityisenä vaatimuksena onkin taiteilijaeläkkeiden määrän lisääminen. Nykyisellään 90 prosenttia hakijoista jää ilman taiteilijaeläkettä. Kirjailijoilla on ollut lakisääteinen velvollisuus ottaa YEL-yrittäjäeläkevakuutus, joka on ollut kallis maksaa vaihtelevista tuloista. Apurahat on saatu 2000-luvulla MYEL-vakuutuksen piiriin, mikä on selkeä parannus mutta ei ratkaise koko eläkeongelmaa, koska karttumet ovat vielä toistaiseksi pieniä ja koska apurahan saajia on koko taiteilijakunnasta kerrallaan hyvin pieni osa.

Eduskuntavaalien alla vuoden 2019 alussa Kirjailijaliitto järjesti yhdessä Suomen Taiteilijaseuran kanssa usealla eri paikkakunnalla poliittikopaneeleja, joissa keskityttiin erityisesti taiteen rahoitukseen. Yksi nykyhetken suurimpia haasteita on Veikkauksen voittovarojen jako. Näistä varoista on tuloutettu Opetus- ja kulttuuriministeriölle vuosittain merkittävä summa jaettavaksi taiteen, tieteen ja nuorisotyön edistämiseen. Kun kevään 2020 koronatilanteen vuoksi Veikkauksen tuotot ovat pudonneet, myös OKM:ltä on jäänyt saamatta arviolta 140 miljoonaa euroa. Ilman akuuttia kriisiäkin kulttuurin ja tieteen rahoituksen sitominen peliyhtiön tuottoihin on koettu ongelmalliseksi: voitonjaon ja peliriippuvuuden suhdetta on pidetty moraalittomana ja toisaalta myös valtion pelimonopolia on kritisoitu. Kirjailijaliitto pitää tärkeänä taiteen ja kulttuurin rahoituksen saamista kokonaan valtion budjettiin, ja tavoitteeksi kevään 2019 poliittikopaneeleissa otettiin taiteen rahoituksen nostaminen yhteen prosenttiin budjetista. Työ tämän prosenttitavoitteen puolesta yhdisti lukuisia kulttuurialan järjestöjä ja jatkuu edelleen.

Koronakriisi on tehnyt Suomen Kirjailijaliiton työstä yhä tärkeämpää. Niin kuin 123 vuotta sitten, niin myös nykyhetkessä Suomen Kirjailijaliitto tukee jäseniään ja puolustaa taiteen asemaa merkityksellisenä osana yhteiskuntaa.

Sirpa Kähkönen